

Het Przewalski Paard

JANUARI 2004

DE DONATEURSDAG

Nederland had dit jaar zo'n prachtige zomer, dat we er bijna vanzelfsprekend vanuit gingen, dat het op de donateursdag van 30 augustus ook mooi weer zou zijn. Gelukkig kon de regen niemand ervan weerhouden tóch naar Zeeland af te reizen. De weergoden waren met ons. In de middag klaarde het op en konden we heerlijk genieten van de wandeling op de Goudplaat.

*Zoveel mensen op de Goudplaat!
De Przewalski-paarden bekeken ze
nieuwsgierig*

De schuur van de familie Steendijk was inmiddels van een stoffige boeren bedrijfsschuur omgetoverd tot een gezellig versierde ruimte waarin iedereen bij binnenkomst kon genieten van een kopje koffie of thee. Geleidelijk druppelden de donateurs binnen. Twee donateurs waren zelfs met de fiets gekomen! Inge Bouman hield aan de hand van dia's een praatje over de voortgang van de projecten, de toekomst van Hustai Nationaal Park en de toekomst van de Stichting.

De herintroductie van Przewalski paarden is tot nu toe zeer succesvol verlopen, maar we zijn er nog niet. Er lopen nu tegen de 150 Przewalski paarden in het wild, maar hun toekomst is pas echt verzekerd als het er minstens 500 zijn. Zo ver is het nog lang niet.

Het Bestuur hoopt met behulp van donateurs een blijvende jaarlijkse financiële bijdrage te leveren. Dat kan een subsidie zijn voor het aanboren van een extra waterbron voor de Przewalski paarden in het Park, maar het kan ook om een bijdrage gaan voor het in dienst houden van opgeleide rangers en grenswachters voor de bescherming van het Park. De directie van Hustai Nationaal Park kan jaarlijks op basis van een goed gemotiveerde aanvraag een beroep doen op de Stichting.

Op 1 januari 2004 gaat het Nederlandse Ministerie voor Ontwikkelingssamenwerking voor een periode van twee jaar een deel van de exploitatiekosten van het Park subsidiëren. De overeenkomst voor deze subsidie zal niet meer met de Stichting maar direct met het

bestuur van de nieuwe "Hustai National Park Trust" afgesloten worden. Door de verzelfstandiging van het Park en de afsluiting van het Biodiversiteits-project neemt de directe bemoeienis van de Stichting af. De bezoeken van het Bestuur aan het Park worden minder. Dat geldt ook voor actuele informatie over de Przewalski paarden. Het voorstel was om het blad Przewalski Paard,

De Stichting wil zich daarom blijvend inzetten voor de bescherming van de vrijlevende Przewalski paarden in Hustai Nationaal Park en de voortzetting van het onderzoek.

dat momenteel twee keer per jaar uitkomt, te vervangen door een Nieuwsbrief die eenmaal per jaar verstuurd wordt. De aanwezige donateurs hadden er geen bezwaar tegen. Er kwam wel een suggestie om de Nieuwsbrief ook op de website te zetten.

Piet Wit, de projectleider van het Biodiversiteits-project, informeerde de donateurs vervolgens over de nieuwste ontwikkelingen in Hustai Nationaal Park en over de problemen in de bufferzone. In de afgelopen tien jaar is de steppe rondom het Park schrikbarend achteruitgegaan door overbegrazing en gebrek aan weidebeheer. De grote droogten in de afgelopen jaren en de migratie van nomaden met hun vee vanuit het Westen van Mongolië naar de hoofdstad Ulaanbaatar hebben de situatie nog eens extra verslechterd. De lokale herderfamilies en de plaatselijke autoriteiten zijn nu gemotiveerd om water- en weidebeheer in eigen hand te nemen. Nu ze zelf zien dat het niet goed gaat zijn ze bereid om onderling afspraken te maken. De lokale autoriteiten willen ondersteuning van de nationale overheid om maatregelen te kunnen nemen tegen

de overbegrazing van immigranten met hun vee. Kortom de situatie is rijp voor de start van een bufferzone project. De Nederlandse regering is bereid subsidie te geven voor begeleiding en training van groepen lokale herders als hulp bij het opzetten van weidebeheer en het vermarkten van hun producten. Een nauwe samenwerking met de parkstaf is één van de belangrijkste uitgangs-

punten van het project. De doelstelling is immers het behoud van de steppe als ecosysteem.

Net voor de lunch vertelde de heer Mollenberg van Staatsbosbeheer ons veel interessants over het ontstaan en de ontwikkeling van de Goudplaat. Na al deze informatie was het tijd voor de lunch en het

In de huifkar naar de Goudplaat: genieten voor jong en oud

strekken van de benen. De dochters van de familie de Kok hadden voor lekkere broodjes gezorgd. Ina de Kok had voor veel bekijks met haar stoere glanzende Fjorden voor de huifkar. Het zonnetje gluurde af en toe tussen de wolken door en het was inmiddels droog geworden. Verdeeld in groepen liepen we naar het paardengebied. Zo'n grote groep mensen hadden de Przewalski paarden nog nooit in hun gebied gezien. Ze hadden al snel door dat er wat aan de hand was. Nieuwsgierig bleven ze op afstand kijken, maar ze waren niet schrikachtig. De donateursgroepen waren te groot om dwars door het gebied te lopen. De wandeling langs de rand van het water geeft een goed beeld van de Goudplaat met de vele duindoornstruiken, die als een mozaïek de plaat bedekken. Het was prettig om na de wandeling in de schuur nog even bij te kunnen praten. Ons Bestuur kreeg van verschillende donateurs wat tips over reisorganisaties die mogelijk in Mongolië geïnteresseerd zijn en eventuele subsidie mogelijkheden. Al met al was het een geslaagde dag. ■

DE HUSTAI NATIONAL PARK TRUST; EEN ONAFHANKELIJK NON-PROFIT ORGANISATIE.

In oktober 2003 werd de nieuwe "Hustai National Park Trust" een feit. Deze positieve ontwikkeling heeft veel voeten in de aarde gehad. De parkstaf zag de toekomst met zorg tegemoet als de Nederlandse subsidie stopt. Het Mongoolse Ministerie voor Natuur en Milieu is verantwoordelijk voor alle nationale parken in hun land. Dat betekent dat zij de

de Przewalski paarden goede kansen voor toerisme en dus voor inkomsten uit die bron. De parkstaf was bang dat het ministerie zich de winst zou toeëigenen en dat ze daarvoor in de plaats –na afloop van de Nederlandse bemoeienis– een zeer geringe jaarlijkse toelage zou krijgen. Ook onze partner MACNE zit in financiële problemen.

Het bestuur van de Stichting deelde de zorg van de parkstaf en speelde een actieve rol bij de verzelfstandiging van het Park.

kosten voor het beheer van de parken moet financieren. Helaas is er zeer weinig geld dat over vele parken verdeeld moet worden. Hustai Park wordt gezien als het best beschermde en best ingerichte park in Mongolië met de grootste staf. Zeer grote parken met een oppervlakte van 1 tot 2 miljoen hectaren moeten met veel minder personeel rondkomen en hebben vaak geen geld genoeg om hun mensen te betalen. Hustai Nationaal Park heeft door zijn gunstige ligging en de vrijleven-

De Nederlandse Ambassade in Peking zorgde voor een goede steun in de rug.

In Nederland is er niets nieuw aan dat nationale parken door private instellingen beheerd worden. Het Nationaal Park de Hoge Veluwe is daar een goed voorbeeld van. In Mongolië is dat wél zo. Er moesten heel wat weerstanden overwonnen worden voordat het idee geaccepteerd werd. Ons bestuurslid Norbert de Munnik is in januari 2003 een week naar Mongolië

geweest om met Mongoolse juristen en ambtenaren van het ministerie om de tafel te zitten voor het formuleren van de ontwerpstatuten volgens Mongools recht. De moeilijke discussie rond het eigendom van de gebouwen en de inboedel is uitgesteld. Als Nederland over twee jaar stopt met de financiering van een deel van de exploitatiekosten van het Park zal daar verder over onderhandeld worden.

In november 2003 werd de eerste bestuursvergadering gehouden van de nieuwe Hustai National Park Trust. De drie oprichters, MACNE, de Bufferzone Raad en de Stichting Reservaten Przewalski Paard hebben ieder een bestuurslid aangewezen, net als het Ministerie voor Natuur en Milieu. Alle partijen zijn akkoord gegaan met een onafhankelijke voorzitter met veel ervaring in natuurbeheer en in de politiek. De Stichting heeft ir Piet Wit gevraagd in het bestuur zitting te nemen. Hij is regelmatig in Mongolië omdat zijn adviesbureau de eindverantwoordelijkheid draagt voor het, door Nederland gefinancierde, bufferzone project. ■

AFSCHIED GERRIT BAIJENSE IN NATUURPARK LELYSTAD

Op 21 november jl. heeft Gerrit Baijense na 27 jaar trouwe dienst afscheid genomen als hoofdopzichter van Natuurpark Lelystad. Op de afscheidsreceptie werden vele lovende woorden gesproken over zijn inzet bij de ontwikkeling van het Park, zijn fabelachtig geheugen en grote betrokkenheid bij alle dieren. Gerrit's grote liefde zijn de Przewalski paarden. Door zijn lange ervaring met Fjordenpaarden had hij goed zicht op het gedrag van paarden.

Gerrit was niet alleen geïnteresseerd in de Przewalski paarden in Natuurpark Lelystad, maar ook in die van de andere semi-reservaten. Hij hield alles nauwgezet bij en verdiepte zich in het fokplan van de Stichting en de groei van de populatie in Hustai Nationaal Park. Daardoor was hij een grote steun bij de planning en voorbereiding van alle transporten. Natuurpark Lelystad werd met zijn quarantaine stallen, vele omrasterde gebieden

"Handzame" Przewalski paarden voor Gerrit Baijense

en zeer betrokken staf het centrum waar de Przewalski paarden uit de verschillende semi-reservaten verzameld en voorbereid werden op de vliegtocht naar Mongolië. In de voorbereidingsfase kregen de jonge paarden de kans aan elkaar te wennen, konden er transportkisten op maat gemaakt worden en uiterlijke kenmerken van ieder paard apart vastgelegd worden. Er werden voor-

bereidende besprekingen gevoerd met dierenartsen en alle helpers bij het transport. Gerrit was met zijn nauwgezetheid en oog voor details en praktische adviezen onmisbaar.

De kroon op zijn werk was de reis naar Mongolië. In 2000 kon hij de Przewalski paarden, waarvan hij er velen had zien opgroeien, zelf in het wild zien. Hij heeft er intens van

genoten. Gerrit zal het Park en de Przewalski paarden zeker missen nu hij met pensioen is. Daarom kreeg hij van het bestuur van de Stichting een bronzen beeldje uitgereikt van twee steigerende hengsten. Wij wensen hem een mooie tijd toe. Er komt nu in ieder geval extra tijd voor zijn vele andere hobby's. ■

PRZEWALSKI PAARDEN IN DE DZUNGARISCHE GOBI

In 1996 schreef Jan Vegter, de toenmalige projectleider, een verhaal voor het tijdschrift "Przewalski Paard" over zijn reis naar Tachin Tal in de Dzungarische Gobi. Kortgeleden kregen we een rapport van Petra Kaczensky en Chris Walzer toegestuurd met de laatste gegevens over de vrijlevende Przewalski paarden in Tachin Tal.

Het herintroductie proces van de Przewalski paarden in Tachin Tal begon gelijktijdig met dat in Hustai Nationaal Park. Op 5 juni 1992 kwamen de eerste "takhi" voor Hustai in Mongolië aan en een dag later die voor Tachin Tal.

Tachin Tal ligt in Zuidwest Mongolië. De Mongolen noemen de streek waarin het gehucht Tachin Tal ligt de Honin-Usny Gobi, "waterplaats voor schapen". Het ligt niet ver van de Chinese grens en slechts tientallen kilometers van het Tachin Schar Nuruu gebergte, het laatste leefgebied van de Przewalski paarden voor ze uitstierven in het wild.

Het aantal Przewalski paarden

In de Gobi leven nu 63 Przewalski paarden. De winter was naar Mongoolse begrippen mild waardoor er gelukkig weinig takhi gesneuveld zijn. In het voorjaar leef-

den er vier groepen in vrijheid; drie harems en een hengstengroep. In mei 2003 werden twee groepen, die vorig jaar naar Tachin Tal kwamen en nog in de acclimatisatiegebieden gehouden werden, vrijgelaten. Eén harem van de hengst Jiguur met 6 merries, een éénjarige en twee veulens moet nog wachten op vrijlating. Dit brengt de stand op vier vrijlevende harems en een groep vrijgezellen, want de pas vrijgelaten hengsten sloten zich al snel aan bij de vrijlevende hengstengroep.

De confrontaties tussen de vrijlevende takhi en die uit de gewinningsgebieden gaven aanleiding tot veel conflicten. De oudste hengst uit de groep vrijlevende hengsten, Tayan, zag al snel kans om aan merries te komen. Hij ging er alleen op uit en sloot zich geleidelijk aan bij de nieuw vrijgelaten harem van Khuchit. Khuchit tolereerde Tayan als tweede hengst in de groep, maar niet voor lang. Gevechten braken uit. Binnen drie maanden had Tayan zowat alle merries van Khuchit afgepikt. Begin augustus werd hij de harem uit gejaagd en was Tayan heer en meester over de merries.

Door de vele schermutselingen tussen deze twee hengsten raakten de merries enigszins op drift en zagen de haremhengsten Pas, Mundol en

Tulai van de andere drie groepen kans ook een merrie in te pikken.

De kans op ongelukken tijdens deze gevechten is groot. Zo brak een jonge merrie haar been en stierf.

De grootste groep is die van de hengst Pas, een 14 jarige hengst, die in 1993 vanuit Askania Nova (Oekraïne) in Tachin Tal aankwam. Pas heeft zeven volwassen merries, vijf éénjarigen en vier veulens in zijn groep. De andere twee harems worden geleid door hengsten die in Tachin Tal geboren zijn. Het zijn de zes jaar oude Mundol en Tulai, van zeven. Hun harems zijn iets kleiner dan die van Pas. De nieuwe harem van Tayan telt vijf merries.

Positieve ontwikkelingen in de Gobi

Het is verheugend dat het aantal Przewalski paarden geleidelijk toeneemt. In de eerste jaren van het herintroductie project sneuvelden veel paarden. Na aankomst met het vliegtuig worden de Przewalski paarden in vijf omheinde acclimatisatiegebieden gehouden in Tachin Tal. Deze gebieden zijn naast elkaar gebouwd zodat de paarden elkaar kunnen zien. Dat geeft veel stress en ongelukken berichtte Jan Vegter in 1996. Ook de vrijlating gaf toen problemen. De hengst Perun bleef met zijn merries dicht in de buurt

van de acclimatisatiegebieden en werd er uiteindelijk toch weer binnengelaten. Dit hele proces is nu doorbroken en de vrijlevende groepen trekken ver weg. Hoewel het aantal Przewalski paarden nog steeds minder is dan het aantal paarden dat er heengebracht is door de dierentuinen, gaat de voortplanting redelijk goed. Van de volwassen merries, die vier jaar en ouder zijn en niet behoren tot de groep die vorig jaar aangekomen is, kreeg 58% een veulen. Van de 12 veulens die in 2003 geboren zijn leven er nog 10.

Onder leiding van de Internationale Takhi Groep (ITG) en de dierentuin van Salzburg worden fondsen geworven om in de komende jaren nog verschillende transporten naar Tachin Tal mogelijk te maken.

Vorig jaar wisten ze het voor elkaar te krijgen om 14 Przewalski paarden naar de Gobi te brengen. De EEP, de Europese commissie die zich met het fokken van dieren in dierentuinen bemoeit, adviseert bij de selectie van paarden voor herintroductie in Tachin Tal. Hierdoor is de genetische variatie van de Przewalski paarden in Tachin Tal sterk vergroot in vergelijking met de eerste vijf jaren van het project. Onder leiding van de dierenarts Chris Walzer van de Salzburg Zoo is er in de afgelopen jaren veel aandacht besteed aan onderzoek en veterinaire begeleiding van de Przewalski paarden in de acclimatisatiegebieden. Zo werd duidelijk dat veel paarden stierven aan piroplasmosis een ziekte die veroorzaakt wordt door teken en de gal aantast. Alle Przewalski paarden worden nu ingeënt tegen teken voor ze uit de gewinningsgebieden vrijgelaten worden. Dit heeft de sterfte onder de Przewalski paarden aanzienlijk verminderd.

Wat is bekend over het leven van de Przewalski paarden?

De Dzungarische Gobi is een uitgestrekte hoogvlakte, ongeveer 1200 meter boven de zeespiegel en wordt omringd door hoge bergmassieven. Het is 900.000 ha groot. Het centrale gedeelte, verreweg het grootste deel van het gebied is woestijn (Gobi genoemd door de Mongolen) Droge steppegebieden liggen vooral tegen de bergen aan en rondom de waterbronnen, waar de grond vochtig is. De jaarlijkse neerslag ligt tussen de 100 en 200 mm. Midden in de woestijn liggen enkele bronnen;

Takhin Us, Honin Us, Ghajrkhan Us, Todchijn Us en Gun Tamga. De meeste bronnen drogen in de zomer op, bronnen zoals Gun Tamga niet. Er is veel wild. Honderden Kulans, wilde halfzels en gazellen leven in dit gebied.

Przewalski paarden in Tachin Tal

De Dzungarische Gobi, ook wel Gobi B genoemd is op papier beschermd, maar niet in de praktijk. Er is geen toezicht. Herders trekken in het najaar en in het voorjaar met hun vee door het gebied en gebruiken dan de weinige waterbronnen voor het drinken van hun vee. Omdat huispaarden en takhi's dezelfde waterbronnen gebruiken treedt besmetting van ziekten eerder op. In dit uitgestrekte gebied is het niet gemakkelijk om de vrij levende Przewalski paarden te volgen, zeker niet als er weinig personeel is. Het herintroductieproject in Tachin Tal wordt beheerd door het Mongoolse Ministerie voor Natuur en Milieu dat weinig geld heeft. De initiatiefnemers van het project, de heer Oswald, de familie Stamm uit Zwitserland en de ITG moeten het project dan ook financieel steunen. Vaak betekent het ook dat ze moeten bijspringen om achterstallige salarissen van de staf te betalen. In 2002 zijn satellietzenders aangeschaft om de takhi te volgen. De satellietzenders zijn in halsbanden verwerkt, die de Przewalski paarden dragen. Zeven van de negen zenders doen het goed. Aan de hand van signalen die de zenders afgeven

kan de locatie afgelezen worden. Op deze manier krijgt de staf een beeld van het gebiedsgebruik van de takhi. Daaruit blijkt dat de groep van Pas niet of nauwelijks terugkeert naar de gewinningsgebieden en zich veelvuldig ophoudt bij de Honin Us bron en Gun Tamga, de grootste bron in het gebied. De harem van Tuulai en de groep van Khuchit en Tayan hielden zich in de zomer nog wel in de buurt van de gewinningsgebieden op. Het is te hopen dat ook dit snel verandert. In het voorjaar en in de herfst trekken plaatselijke herders met duizenden stuks vee vanuit de bergen de Gobi in. Veel dieren worden gedrenkt in de waterstroom die niet ver van de gewinningsgebieden loopt. De kans op besmetting door huispaarden is dan groot.

Wolvenonderzoek

In 1998 bezocht Jiri Volf, de voormalige stamboekhouder Tachin Tal.

Hij was vooral bezorgd over de druk van de wolven op de vrijlevende Przewalski paarden. De wolf is hun enige natuurlijke vijand.

Wolvenonderzoek is daarom belangrijk. In december 2000 vielen een aantal takhi's ten prooi aan wolven. In deze extreem koude winter verslechterde de conditie van de paarden snel waardoor ze zich minder goed konden verdedigen. Vanaf 2003 wordt geprobeerd zoveel mogelijk wolven te zenderen. Ook wij weten inmiddels dat het niet gemakkelijk is wolven te vangen en een zender om te doen. Tot nu toe werd een vrouwtje gevangen, die op een dood huispaardveulen af kwam. Inmiddels is bekend dat ze bij een roedel wolven hoort, dat het gebied overlapt van alle vrijlevende takhi. Het is te hopen dat het lukt om meer wolven van een zender te voorzien.

Wild tellingen

Om een beeld te krijgen van het aanwezige wild en het vee dat in de verschillende seizoenen door het gebied trekt is dit jaar begonnen met tellingen. Aan het begin van iedere maand rijden rangers met een jeep langs vaste routes (transecten) door het gebied en schrijven het aantal dieren op (wild en vee) dat gezien wordt en de plaats waar deze zich bevonden. De eerste indrukken zijn dat de herders met hun vee het gebied begin juli verlaten en dat de kulans het gebied dan weer inkomen.

Wij zijn blij dat er steeds meer contacten komen tussen de staf van Hustai Nationaal Park en de staf uit de Gobi. Uitwisseling van kennis en ervaring op het gebied van takhi- en wolven onderzoek lijkt erg belangrijk. ■

NIEUWS OVER DE PRZEWALSKI PAARDEN IN HUSTAI NATIONAAL PARK

In Mongolië hunkert men in tegenstelling tot ons land naar natte zomers. Gelukkig was afgelopen zomer naar Mongools begrip een goede met veel gras en een bloeiende steppe. Al zorgden de eerste regens voor veel narigheid. In juli viel er ineens zoveel regen dat grote modderstromen het Park doorkliefden en alles vernielden wat op hun pad kwam. Het ger kamp en de watertoren liepen grote schade op. In augustus was alles weer hersteld. Gelukkig maar want de UNESCO hield een conferentie over hun "Man and Biosphere Reserves" in Hustai. Het was een geslaagde conferentie waarbij de parkstaf kon bewijzen dat Hustai de status van "Man and Biosphere Reserve" waard is.

Het aantal Przewalski paarden

In 2003 werden 28 veulens geboren. Meer dan de helft werd in mei geboren, negen in juni, drie eind april en één in augustus. De geboortepiek is een maand later dan in Europa, wat getuigt van een goede aanpassing

afgenomen. Waarschijnlijk zijn ze niet ontwaakt uit hun winterslaap omdat ze, door de zeer droge zomer van 2002, daar in slechte conditie aan begonnen.

In de bufferzone van het park wordt door herders intensief op wolven gejaagd. In Hustai Nationaal Park is de jacht verboden.

Door gebrek aan aanvullend voedsel is de druk van de wolven op takhiveulens en hertenkalfjes opgelopen.

aan het klimaat in Mongolië. Helaas zijn er dit jaar dertien veulens gestorven, elf door toedoen van wolven. Dat is een extreem hoog aantal (42%) en is nog nooit zo hoog geweest. Hoe kan dat? Men vermoedt dat het aantal wolven is toegenomen en de kleine prooidieren

Door het grote aantal gedode veulens stagneert de populatiegroei van de Przewalski paarden. Vorig jaar had Hustai 135 Przewalski paarden, nu zijn het er 137. De parkstaf maakt zich zorgen over het grote aantal wolven en wil in deze fase van de opbouw van de populatie

maatregelen nemen om hun bestand terug te dringen. Experts raden aan om in het komend voorjaar een aantal welpjes uit het wolvenhol te halen. Met één of twee overgebleven jongen kan de wolventroep in stand blijven. Het is de vraag of het vangen zal lukken, want wolven zijn zeer slim en schuw. Als ze zich bedreigd voelen nemen ze hun welpjes in de bek en verhuizen naar een ander hol.

Het herkennen en volgen van moeder is voor een veulen van levensbelang

Direct na de geboorte zijn de veulens het kwetsbaarst

In de eerste dagen na de geboorte zijn de veulens het kwetsbaarst voor wolven. Negen van de elf gedode veulens stierven binnen tien dagen na de geboorte. De bioloog Enkhtur heeft twee veulens in het wild geboren zien worden. Een geboorte is niet alleen voor een bioloog een bijzondere ervaring, het prikkelt ook de andere takhi van de harem. Enkhtur ontdekte dat 92% van alle drachtige merries binnen 20 tot 36 dagen een veulen krijgt na het zwel-

len van de uier. Hij zegt: "Negen dagen voor de geboorte zwol de uier van Khoshin (Amar's harem). Voor die tijd zag ik melk uit de tepels druppen. Op de dag van de geboorte, was ik om 4.30 uur in de buurt van de harem en kon met mijn verrekijker het hele gebeuren volgen. Ik zag een waterblaas uit de schede van de merrie komen. Khoshin hief haar staart op en ging met gespreide benen staan alsof ze wilde urineren. Daarna liep ze langzaam weg bij de groep. De hengst

Amar zag dat en galoppeerde direct achter haar aan. Toen hij probeerde haar terug te drijven naar de groep sloeg ze hard van zich af, waardoor het vruchtvlies knapte. De hengst draaide zich om, keerde naar de andere merries terug en dreef deze op in de richting van Khoshin. Een uur later werd het veulen geboren" Door de groep bijeen te houden zorgde de hengst dat de groep paraat was als het veulen aangevallen zou worden. Niet alleen wolven, maar ook onrust onder merries kan gevaarlijk zijn.

"De hengst Bayan stond rustig op afstand te kijken toen Delgarekh aan het veulenen was. De merrie ontweek de hengst niet. Ze was onrustig: ging liggen, stond weer op en ging weer liggen. Dat gebeurde zes maal. De persweeën waren duidelijk te zien. Rond half zes kwam het veulen naar buiten. Eenmaal op de grond gevallen begon het met zijn hoefjes het vruchtvlies kapot te trappen. Het hoofdje verscheen al gauw. Delgarekh stond op en likte haar veulen. Toen dat zich helemaal bevrijd had deed het een vergeefse poging om direct te gaan staan. De andere merries kwamen steeds dichterbij. Ze wilden het veulen besnuffelen. De moeder liet dit niet toe. Ze dreigde, beet en schopte van zich af. Badma zag kans om dichtbij te komen en trapte het veulen omver toen het net met succes was gaan staan. Het veulen was niet gewond, stond op en liep 34 minuten na de geboorte wankelend rond. Na 26 minuten had het de gespannen tepel van moeder gevonden en dronk het de eerste moedermelk. Na twee tot drie uur was het veulen reeds in staat om zijn moeder te volgen. Om de andere merries te vermijden liep ze met haar veulen bij de groep weg".

Enkhtur's observaties tonen aan dat merries vaak de groep verlaten om het veulen de kans te geven aan moeder te wennen en het te beschermen tegen agressie van soortgenoten. Helaas kan deze afzondering het veulen fataal worden als er wolven in de buurt zijn. Laag in rang staande merries hebben meer moeite om zich te weren tegen opdringerige groepsgenoten. Het is in de semi-reservaten en ook een keer in Hustai voorgekomen dat een veulen van een onervaren moeder door een andere merrie "weggekaapt" werd. ■

VIDEOFILM "DE TAKH TERUG NAAR MONGOLIË" TE KOOP

De prachtige film "De Takh terug naar Mongolië" van Micaela van Rijckevorsel is op video gezet en kan bij de Stichting besteld worden. Er is een verkorte versie van 50 minuten, die in Nederland en Duitsland door de TV is uitgezonden en er is een langere versie van 68 minuten. De 68 minuten durende versie is tevens met Engelse ondertiteling te koop.

De beleving van de Mongolen over de terugkomst van de Przewalski paarden staat centraal. De film begint als het vliegtuig met de Przewalski paarden in Ulaanbaatar gaat landen. Gespannen staan de mensen te wachten. Als het vlieg-

tuig eenmaal geland is en de eerste kisten worden uitgeladen wil iedereen de kisten aanraken. De muziek is prachtig en je waant je al snel op de steppe te midden van de vrijlevende Przewalski paarden. Oudere

en jonge Mongolen vertellen ieder op eigen wijze over "hun takh". Interessante archiefbeelden ondersteunen hun verhalen. Micaela heeft vooraf grondig onderzoek gedaan naar de vangst van de veulens rondom 1900 en de fokgeschiedenis in

gevangenschap. Opnamen in het Zoölogisch Museum van Petersburg en in het Zoölogisch Museum in Londen zorgen ervoor dat deze film gezien kan worden als een waar historisch document. De film werd op het filmfestival in Riga, in 2002 onderscheiden met een prijs vanwege de hoge artistieke kwaliteit.

Verwen u zelf of een ander met deze prachtige video

Is het een goed idee om u zelf of vrienden en kennissen te verwennen met de video? De video's met Nederlandse tekst en die met Engelse ondertiteling kosten ieder € 12,50 exclusief verzendkosten. ■

VERNIEUWDE WEBSITE

Jaarlijks bezoeken honderden mensen vanuit de hele wereld de website van de Stichting.

De website is in 1998 opgezet en was toe aan vernieuwing. Er is sinds 1998 immers veel gebeurd.

Begin februari kan u de nieuwe aangepaste versie bezoeken. De informatie over de Przewalski paarden, de Stichting en over Hustai Nationaal Park is veel uitgebreider geworden. Over het sociale gedrag van de paarden, de verspreiding door het gebied en hun gebiedsge-

bruik is heel wat te lezen. De Stichting krijgt van scholieren, studenten, gastonderzoekers en toeristen veel vragen. Het kunnen simpele vragen zijn naar het specifieke van het Przewalski paard en hoe Hustai Nationaal Park te bezoeken is, maar het kan ook om complexere zaken gaan zoals bufferzone-ontwikkeling van het Park, sponsoring of vragen naar geschikte literatuur. In de nieuwe website is geprobeerd informatie te geven over het antwoord op de meest gestelde vragen.

De "webmaster" zorgt voor een makkelijk toegankelijke en goed overzichtelijke "site". We hopen dat u in februari ook eens op bezoek gaat op de website. ■

Colofon

"Przewalski-Paard" is een gemeenschappelijke uitgave van de Stichting tot Behoud en ter Bescherming van het Przewalski Paard en de Stichting Reservaten Przewalski Paard.
Boomdijk 43, 3286 LD KLAASWAAL

Tel.: 0186-574493
Fax: 0186-574869
E-mail: frph@antenna.nl
Postbank: 3808754
ABN/AMRO: 50.23.26.131

"Przewalski Paard" verschijnt één maal per jaar voor donateurs. Minimum bijdrage is € 12,50 p.j.

Tekst:
Inge Bouman

Redactie:
A.M. Groeneveld
P.G.W. Klandermans

Drukwerk:
Plusprint - Hoogvliet

ISSN: 0167 - 787X

